

צומת המוזות מאת עליוס בליטנטל

בתי כנסת בגרמניה

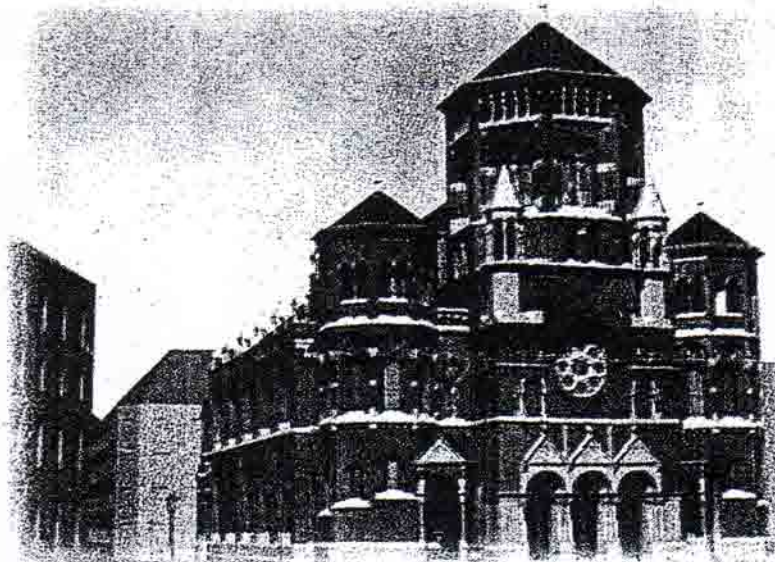
בניית התפוצות ברמת אביב

המעין ממנו שאבו אחיך המדוכאים....תנחומות אל, בטחון, אורך רוח, וכוח כדל...לסבול חיי סחי ומאוס - אל בית המדרש סור, הישן והנושן...". והגדיל עשות בית התפוצות, שבערב הפתיחה יום, יחד עם השמעת דברי האוצרים של התערוכה (פרופ' מנפרד קוב ואינג' מרק גרט מאוניברסיטת דרמשטט) השמעת פרקי שירה ליטורגית יהודית של חמישת הזמרים "אור חדש", בניצוחו של הסולן עזי שוורץ, שהם הרכב ווקלי של מכון ת"א לחונות, שמופיעים בארץ ובחו"ל, כשאת שירתם מלווה בנגינה מרטיטה בעוגב מייצר העוגבים גדעון שמיר. השירה האלוהית שלהם ריתקה אליה לא רק את הישראלים היהודים מבין הקהל - אלא עוד יותר מהם, את האורחים הרבים שהגיעו מגרמניה, ומשגרירות גרמניה וממכון גתה. היא מסבירה את החסך הרציני שקיים כיום באירופה בקרב אנשי התרבות שם, שנגרם כתוצאה מהשמדת היהודים ותרבותם, ויתכן שבמשימה הרצינית שנטלו על עצמם - להחיות את מראות בתי הכנסת המפוארים והמדהימים בסגנון הרומנסקי והסגנון המוסלמי - הם מקווים גם להחיות את התרבות היהודית של פעם, שהיתה נכס צאן ברזל לתרבות האירופאית בכלל, ובמזרח אירופה בפרט.

שיחזורים וירטואליים של בתי כנסת בגרמניה שנהרסו ב"ליל הבדולח", עומדים במרכז התערוכה החדשה שנפתחה בבית התפוצות ברמת אביב. הסיפור החל לפני כעשר שנים, כשאנו נאצים הציתו בית כנסת בעיר ליבק שבגרמניה. דבר זה היה הגורם שהניע קבוצת סטודנטים לאדריכלות להגיב על הנעשה בפרוייקט שיימו: לשחזר ווירטואלית תוך תיעוד ומחקר בתי כנסת שאבדו בתקופת המישטר הנאצי, ותוך כדי כך, להנציח את החיים היהודיים התוססים שהתקיימו בגרמניה בעבר, עד לחורבנם בידי הנאצים.

התערוכה, שמסעה בעולם מתחיל כאן, בת"א, מרגשת מאד, ומפתיעה גם את אלה שראו כבר את שיחזורי המאקטים של בתי הכנסת היהודיים המפוארים בעולם, המוצגת בקומה השניה שבבית התפוצות. השימוש המשולב בכמה מדיומים, במיוחד הצילומים הווירטואליים שעוצבו במחשב, לאחר עבודה שנמשכה עשר שנים, ומבוססת על מדידות מדויקות, צילומים ישנים, תכנונים ארכיטקטוניים, והקנתם בצורת סרט באולם אחד, המשלב גם ראינות-עדייות עם אנשים שהיו אז, כשבאולם השני צילומי ענק המתחלפים במקביל, של מראות חוץ ופנים של בתי הכנסת בערים המפורסמות

16 בתי הכנסת מ-14 עדים שהפרייקט התרכז בשיחזורם הווירטואלי (מתוך כלל 1400 בתי הכנסת אותם חיללו והרסו הגרמנים בתוך לילה אחד - "ליל הבדולח" ב-9 לנובמבר 1938, בתגובה לרצח הדיפלומט הגרמני בשגרירות בפאריס בידי הצעיר הרשל גרינשפאן) מדהימים ביופיים, באדריכלות המושקעת בהם, ובאלמנטים הסמליים החזורים בכולם: סמלי הדת היהודית, מגן הדוד, המנורה, הכיתובים מהתורה בעברית, וההוד והדר שהסגנון האורנמנטלי המוסלמי כה תואם להם, מהיותו חף מכל שימוש בדמויות ודיקנאות, אלא באורנמנטיקה בלבד. השימוש בקשתות ובעמודים רבים במבני בתי הכנסת, מזכיר מאד את ארמון אלהמברה בגרנדה, פאר הארכיטקטורה הספרדית-ערבית. הרוזטה הענקית בחזית בית הכנסת בדורסמונד, המבנה המזכיר את כנסית הגוטנברג בפאריס, כיפות הבצל של בתי הכנסת בקיורסלאוטרן ובנירנברג בסגנון הביזנטי המרשים והצבעוניות העשירה של עיצוב פנים בתי הכנסת, בפרט זה בקלן - כל אלה, במיוחד גובהם והרושם העז שהם עושים, מנוגדים מאד למבנים של בתי הכנסת הקטנים והגמזוכים במכוון (כי כך הכתיב החוק של בתי הכנסת שעדיין קיימים ושרדו את השואה בפולניה. הפאר הרב ההוד הנישא שלהם, מעידים על התפתחות מעמד היהודים בגרמניה, במיוחד מאז תקופת האמנסיפציה. תערוכה נוספת בימים אלה המוקדשת לפן אחר של חיי הדת היהודים במאה התשע עשרה היא תערוכת מגדלי הבשמים במוזיאון ישראל בירושלים, עליה נכתוב בקרוב. נראה, כי כל המילים שבעולם לא תוכלנה להתחרות ביופי העצום הניבט מצילומי התערוכה במוזיאון בית התפוצות. לכן עדיף לתת למראה העיניים לדבר בעד עצמו. ולמוזיאון בית התפוצות מגיעות כל המחמאות על תערוכה חשובה ומרגשת זו.

מינכן: שיחזור וירטואלי (1990)

של גרמניה או, צילומי בתי הכנסת לאחר ההריסות, ועמדות מחשב שכל מבקר יוכל לערוך איתם ביקור בתוך ובסביבת בתי הכנסת בעזרת תוכנת מחשב CAD - לוקחים את צופה עינם מהחוץ פנימה, וממחישים בפניו איך בעצם הצליחה התרבות היהודית להתקיים אלפיים שנה לאחר חורבן בית המקדש והגלות מארץ, אך ורק תודות להמשכיות השימוש בשפה העברית בבתי הכנסת, העיסור בסמלים העתיקים מימי התנ"ך, התפילות ששרו עם אותן המנגינות כמשך אלפי שנים, וכל אלה שמרו על רוח ישראל סבא.

כפי שאמר ביאליק בשירו "אם יש את נפשך לדעת את